

Szabó Judit

Kriminológiai Tanszék

Témavezető: Lévay Miklós

A MAGYAR KRIMINÁLPSZICHOLÓGIA KIALAKULÁSÁNAK FOLYAMATA, FŐBB JELLEMZŐI ÉS FORRÁSAI

A bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás pszichológiai vonatkozásaival foglalkozó alkalmazott lélektani területnek többféle elnevezése él a szakirodalomban, melyek közül Magyarországon – a közép-európai országok többségéhez hasonlóan – a kriminálpszichológia kifejezés honosodott meg.¹ A külföldön, elsősorban az angolszász országokban használatos jogpszichológia és forenzikus pszichológia megnevezésekkel is egyre gyakrabban találkozhatunk a hazai szakirodalomban, amelyek közül előbbi a jog és a pszichológia kapcsolatának valamennyi aspektusát felölelő terület, és ily módon magában foglalja a kriminálpszichológiát is. A forenzikus és a kriminálpszichológia megnevezéseket gyakran egymás szinonimájaként használják, ám az előbbi az igazságszolgáltatási rendszer egészének, míg utóbbi csak a büntető igazságszolgáltatás lélektani vonatkozásaival foglalkozik, és vannak az igazságszolgáltatáson túlmutató területei is. Az angolszász országokban a kriminálpszichológia ennél szűkebb tartományú értelmezésével is találkozhatunk, amely a magyar modell szerinti kriminológiai pszichológiát takarja.

A hazai szakirodalomban napjainkban is Popper Péter meghatározása az elfogadott, amely szerint a kriminálpszichológia olyan alkalmazott lélektani tudományág, amely a bűnelkövető, a bűncselekmény és a bűnözés elleni harc – bűnüldözés, büntetés-végrehajtás, megelőzés és utógondozás – pszichológiai problémáival foglalkozik.² Vizsgálódási területtől függően megkülönböztetünk kriminalisztikai pszichológiát, amely a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás eljárásaival, kriminológiai pszichológiát, amely a bűnözés egyéni pszichológiai és társadalomlélektani vetületeivel, és büntetés-végrehajtási vagy börtönpszichológiát, amely a szabadságvesztés pszichés vonatkozásaival, valamint a rehabilitáció és a reszocializáció lélektani kérdéseivel foglalkozik.³ A továbbiakban a hazai kriminálpszichológia – elsősorban a kriminológiai pszichológia – fejlődésének főbb állomásait, jellemzőit és fontosabb műveit kívánom bemutatni.

¹ BOROS J.: Jogpszichológia és kriminálpszichológia. In: Belügyi Szemle 2004/6, 5-19. o.

² POPPER P.: A kriminális személyiségzavar kialakulása, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970 (a továbbiakban: 1970a)

³ MÜNNICH I.: Kriminálpszichológia. In: Bagdy Emőke – Klein Sándor (szerk.): Alkalmazott pszichológia, Budapest, Edge 2000 Kiadó, 2006, 310-328. o.

A magyar kriminálpszichológia kialakulásának kezdetei

A magyar kriminálpszichológia kialakulása nagyon későn indult meg, és a nemzetközi trendekhez viszonyítva egyenetlenül és meglehetősen lassú ütemben fejlődött ez a tudományterület. Ennek legfőbb oka az, hogy a sajátos történelmi események hatására a nyugati országokétól merőben eltérő mederben folyt hazánk politikai, gazdasági és társadalmi élete, és mindez – különösen az I. világháborút követően – egy ideig erősen gátolta bizonyos tudományok, így a kriminológia és a pszichológia fejlődését is. A jellegzetes történelmi, társadalmi és ideológiai tényezőkkel magyarázható az a tény is, hogy a hazai kriminológiai gondolkodásban a mai napig töretlen a szociológiai szemlélet dominanciája,⁴ háttérbe szorítva a pszichológiai megközelítést. A kriminálpszichológia önálló tudománygá válásában világszerte, így Magyarországon is az általános – ezen belül különösen a kísérleti – pszichológia kialakulása és fejlődése,⁵ valamint a pozitívizmusnak a klasszikus büntetőjogi iskola felett aratott győzelme következtében a büntető jogtudományban bekövetkezett paradigmaváltás játszott döntő szerepet. Míg azonban az 1920-as években a kriminálpszichológia világszerte rohamos fejlődésnek indult, addig hazánkban ez a folyamat lassú és „egyoldalúan torzult” volt, mivel a kutatások a fiatalkori bűnözés specifikus kérdéseire korlátozódtak.⁶

Bár a kriminálpszichológia szerevezett tudományos művelése hazánkban csak az MTA Pszichológiai Bizottság Kriminálpszichológiai Albizottságának megalakulását követően indult meg, az első világháború előtti időkben a pszichológiai irányzat, ha visszafogottan is, de érezte hatását Magyarországon is. A Ranschburg Pál által létrehozott Gyógypedagógiai és Pszichológiai Magyar Királyi Laborban⁷ 1908-tól végeztek megfigyeléseket züllött gyermekek és fiatalok körében.⁸ Az 1906-ban megalakuló Magyar Gyermektanulmányi Társaság feladatai között is szerepelt egyebek mellett a fiatalkori bűnözés okainak tanulmányozása.⁹ 1915-ben Kármán Elemér megalapította a Kriminálpedagógiai Intézetet,¹⁰ amely a fiatalok bűnözésének nevelésügyének klinikájaként és tudományos intézeteként működött.¹¹ A tárgyalt időszakban működött az Országos Kísérleti Kriminológiai Intézet is,

⁴ LÉVAY M.: A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése. In: Gönczöl – Kerezi – Korinek – Léway: Kriminológia – Szakkriminológia, CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, 2006, 155-202. o.

⁵ MOLNÁR J.: Galeribűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971

⁶ MOLNÁR J. – POPPER P.: Büntetőjog és kriminálpszichológia. In: Jogtudományi Közlöny 3, 1961, 128-137. o.

⁷ MOLNÁR – POPPER: i.m.

⁸ VIGH J.: A fiatalok bűnözése és a társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964, 54-68. o.

⁹ VOLENTICS A.: Gyermekvédelem és reszocializáció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 10-21. o.

¹⁰ BOROS J. – CSETNEKY L.: Börtönpszichológia, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2000

¹¹ SZABÓ A.: A fiatalok bűnözése és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 2. fejezet, 1961, 72-88. o.

amelynek a kriminálszociológiai mellett kriminálpszichológiai osztálya is volt.¹² A Tanácsköztársaság bukását követően mind az utóbbi intézményt, mind Kármán Elemér laboratóriumát megszüntették. A Gyógypedagógiai és Pszichológiai Laboratóriumban azonban tovább foglalkoztak egyebek mellett a gyermek- és fiatalok kriminalitásával is, olyan neves szakemberek közreműködésével, mint például Schnell János és György Júlia, akik közül utóbbi 1930-tól önálló kriminálpszichológiai szakrendelést vezetett.¹³

A 20. század első néhány évtizedének magyar kriminálpszichológiai szakirodalmát csupán néhány tanulmány jelentette, melyek közül a legjelentősebb munkák Ferenczi Sándor „*A pszichoanalízisről s annak jogi és társadalmi megítéléséről*”¹⁴ és „*A pszichoanalízis és kriminalitás*”¹⁵ című művei. Ferenczi Sándor elmélete szerint a bűnöző viselkedés oka nem a bűnözési hajlam, hanem egyes ösztönök túlzott intenzitása, amelyek az azok megnyilvánulásait tompítani vagy gátolni kívánó szociális környezettel konfliktusba kerülve a kriminalitás felé hajtják az egyént. Ferenczi a prevenció és a rehabilitáció mikéntjére és a jogászok és törvénytudósok analitikus kiképzésére vonatkozó javaslatát is papírra vetette, ám elképzeléseinek empirikus ellenőrzésére és megvalósítására nem volt módja. A pszichoanalitikus nézőpont hatása azonban több későbbi magyar kriminálpszichológiai munkában érezhető.

A magyar mélylélektan egy másik nagy alakja, a sorsanalízis alapítójává lett Szondi Lipót nevéhez fűződik az egyik legteljesebb és legrészletesebben kidolgozott pszichoanalitikus kriminálpszichológiai elmélet.¹⁶ A genotrop elmélet szerint nem a bűnözés determinált genetikusan, hanem az az ösztönstruktúra, mely kedvezőtlen körülmények hatására bűnözővé teheti az egyént. A pályáját Ranschburg Pál intézetében kezdő¹⁷ Szondi Lipót vizsgálatait a Szondi-teszt alkalmazásával végezte 6000 elítélten,¹⁸ és ennek alapján ellenőrizte a korábban felállított bűnözői tipológiáját, melyet azonban nem sikerült empirikus úton maradéktalanul alátámasztania. Későbbi munkássága során Szondi revideálta egyoldalúan öröklődés központú nézeteit.¹⁹

¹² MOLNÁR – POPPER: i.m.

¹³ NEMÉNYI M.: Beszélgetés György Júliával. In: Magyar Pszichológiai Szemle 1976/6. 593-596. o.

¹⁴ FERENCZI S.: A pszichoanalízisről és annak jogi és társadalmi jelentőségéről, 1913. In: Linczéni Adorján (szerk.): *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében – Válogatás Ferenczi Sándor tanulmányaiból*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982

¹⁵ FERENCZI S.: A pszichoanalízis és a kriminalitás, 1921. In: Linczéni Adorján (szerk.): *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében – Válogatás Ferenczi Sándor tanulmányaiból*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982

¹⁶ POPPER: i.m. 1970a

¹⁷ HARMAT P.: Szondi Lipót és a sorsanalízis. In: Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis. A budapesti mélylélektani iskola története, 1908-1993. Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1994, 295-308. o.

¹⁸ BOROS – CSETNEKY: i.m.

¹⁹ POPPER: i.m.

A két világháború közötti Magyarországon a történelmi események hatására bekövetkező társadalmi változások miatt jelentős visszaesés következett be a tudományok, köztük a kriminológia és a pszichológia fejlődése terén.²⁰ Az épp, hogy a szárnyait bontogató kriminálpszichológia fejlődése évtizedekre megrekedt, a szakmai tevékenység kimerült a korábban már említett intézményekben végzett diagnosztikus és terápiás munkában. Csak a 1950-es évek végén éledt újra a kriminológia és a lélektan, és az 1960-as évek közepére a magyar kriminálpszichológia viszonylag gyors fejlődésnek indult.

A magyar kriminálpszichológia újjáéledése

Az 1950-es években a társadalomtudományok fejlődését katalizáló társadalmi átalakulás, a bűnözés terén tapasztalható emelkedő tendencia és a bűnözés társadalmi determináltságának felismerése fellendítette a kriminológia fejlődését,²¹ és ez a kriminálpszichológiai kutatómunkára is jótékonyan hatott.

1962-ben újra megkezdte működését a Magyar Pszichológiai Társaság, az MTA Pszichológiai Bizottságán belül pedig már néhány évvel korábban Kriminálpszichológiai Albizottság alakult, amelynek első elnöke Kádár Miklós büntetőjogász volt. A magyar kriminálpszichológia önállósulásának hajnalán erősen interdiszciplináris jelleggel bírt, és korántsem csak pszichológusok foglalkoztak e terület elismerésével, szervezett tudományos művelése szakmai alapjainak lerakásával és intézményes kereteinek megteremtésével. A jogász- és pszichológusszakma érdeklődésének egyik fókuszában tudományelméleti kérdések, így a kriminálpszichológia fogalma, a bűnügyi tudományok rendszerében elfoglalt helye, tárgya, kutatási területei és feladatai álltak. A domináns álláspont a kriminálpszichológiát új és önálló diszciplínának, a büntetőjog egyik segédtudományának tekintette. A kérdéssel foglalkozó munkák²² a bűnözés okainak kutatása mellett a kriminálpszichológia feladataként nevesítették a mai kriminalisztikai pszichológia és börtönpszichológia által lefedett tevékenységi területeket, valamint a büntetőpolitika kialakítása és a prevenció terén történő alkalmazási lehetőségeit is. A kriminálpszichológia hazánkban ma is érvényben lévő és általam korábban már idézett definíciójával Popper Péter „*A kriminális személyiségzavar kialakulása*”²³ című munkájában találkozhatunk, amely átfogó és részletes áttekintést tartalmaz egyebek mellett a tudományág tudományelméleti és tudománytörténeti vonatkozásairól, és e körben az egyes szakágazatok kutatási és vizsgálati módszereivel is foglalkozik.

²⁰ VIGH: i.m., Lévay: i.m.

²¹ LÉVAY: i.m.

²² PL. MOLNÁR – POPPER: i.m.; BARTHA Lajos: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözővé válásának pszichológiai problémái. In: Belügyi Szemle 1965/9, 36-45. o.; GYÖRGY Júlia: Az antiszociális személyiség. Medicina Könyvkiadó, 1967

²³ POPPER: i.m. 1970a

A büntetőjogi és a pszichológiai szemlélet összehangolásának problémája, a lélektani ismereteknek a bűnözés elleni harcban történő alkalmazásának kérdései,²⁴ valamint kriminológia és a (kriminál)pszichológia egymáshoz való viszonya²⁵ is többé-kevésbé élénk viták keresztjüzebe állt. A szemléletváltást tükrözi, hogy néhány büntetőjogi munkában is említésre került a kriminál- illetve a forenzikus pszichológia.²⁶

Az 1960-as és 1970-es évek legfontosabb hazai kriminálpszichológiai munkái

Az 1960-as években ideiglenesen felppezsdülő bűnügyi lélektani kutatások fókuszában a gyermek- és fiatalkori bűnözés állt. 1961-ben, illetve 1967-ben jelentek meg György Júlia tollából „*A nehezen nevelhető gyermek*” és „*Az antiszociális személyiség*” című kötetek,²⁷ amelyek a kórtani irányzatok és a dinamikus pszichológiai iskolák szintézisének jegyeit viselik magukon.²⁸ A kriminalitást multifaktoriális jelenségnek tartó György Júlia mindkét könyvében és több tanulmányában részletesen foglalkozik az egészséges fejlődést veszélyeztető, ezen belül az antiszociális személyiségfejlődés irányába ható biológiai és pszichoszociális tényezőkkel és szülői-nevelői módszerekkel. Tapasztalatai szerint a normális fejlődéstől való minden eltérés, kóros elváltozás diszpozíciós hátterét az alkati tényezők és a károsító élmények alkotják, amelyek talaján további károsító élmények tünetek formájában felszínre hozhatják a rejtett jellegzetességeket.²⁹ A szerző a biológiai adottságokat aspecifikus, a pszichoszociális ártalmakat és hibás nevelői módszereket specifikus ártalmaknak tekinti a kriminalitás kialakulása szempontjából. Az antiszociális személyiségzavar kialakulásának részletes, kazuisztikus elemzésével György Júlia „*Az antiszociális személyiség*” című művében találkozunk. A szerző e folyamat 4 fázisának jellemzőit, a kóros fejlődés mechanizmusait pszichoanalitikus elméleti keretbe ágyazva, esetleírásokkal illusztrálva mutatja be. Az agresszió, az ösztönélet és az én-funkciók zavarinak az antiszociális személyiség kialakulására gyakorolt hatásait is elemzi, és ennek alapján a bűnelkövetőket perverz (habituális), neurotikus és alkalmi (normális) bűnözői csoportokba sorolja.

György Júlia a prevenció fontossága mellett tör pácát, így ő az intézményes gyermekvédelem és a mentálhigiénés ellátás hatékonyabbá tételében, fejlesztésé-

²⁴ Pl. MOLNÁR – POPPER: i.m.; GÁLFFY L.: A büntetőjogi és pszichológiai szemlélet összehangolása a bűnözés elleni küzdelemben. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 1964/1. 81-85. o.

²⁵ Pl. SZABÓ A.: A kriminológiai alap kutatások elvi kérdései. In: Állam- és Jogtudomány, 1963/3; Molnár: i.m.; BOROSS T.: Hozzászólás „A szocialista kriminológia helyzete és programja” című vitacikkhez. In: Belügyi Szemle, 1965/10. 52-57. o.

²⁶ Pl. KÁDÁR M. – KÁLMÁN GY.: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966

²⁷ GYÖGY J.: i.m. 1967; GYÖRGY J.: A nehezen nevelhető gyermek. Medicina Könyvkiadó, 1978

²⁸ POPPER: i.m.

²⁹ GYÖRGY: i.m. 1978

ben látta a felnőttkori pszichés problémák és a bűnözés mértéke csökkentésének társadalmi és költséghatékonysági szempontból is legjobb megoldását.

A tárgyalt időszak kriminálpszichológiai szakirodalmának egyik legjelentősebb műve Popper Péter „*A kriminális személyiségzavar kialakulása*” című kötete. A tárgyalt mű a korábban már említett tudományelméleti vonatkozásokon kívül a különböző kriminálpszichológiai irányzatok kritikai elemzését tartalmazó tudománytörténeti áttekintést is tartalmaz. Popper Péter a kriminálpszichológia feladatai között előkelő helyen említi az antiszociális személyiség kialakulása törvényszerűségeinek tanulmányozását és az antiszociális személy bűnözővé válása folyamatának vizsgálatát. Saját empirikus adataira alapozza a kriminális személyiségzavar deskriptív és etiológiai elemzését, valamint a prevencióval, a bűnüldözéssel, a javító neveléssel és az utógondozással kapcsolatos gyakorlati javaslatait.

A kriminális személyiségzavar kialakulásában betöltött szerepük alapján Popper Péter is aspecifikus és specifikus hatótényezőket különböztet meg, azonban a szomatikus tényezőkön kívül bizonyos társadalmi-környezeti feltételeket is az előbbi csoportba sorol. Részletesen elemzi a kriminális személyiség kialakulásának két fázisát, és fiatal- és felnőtt korú bűnelkövetők vizsgálati adataira alapozva bemutatja a kriminális személyiségzavar főbb jellemzőit. Popper Péter a prevencióra, a bűnüldözésre, a javító nevelésre, a büntetés-végrehajtás körülményeire és az utógondozásra vonatkozó gyakorlati javaslatokkal zárja könyvét.

A Gegesi Kiss Pál – Liebermann Lucy szerzőpáros is szentel egy fejezetet a gyermekkori kriminalitásnak 1965-ben megjelent „*Személyiségzavarok gyermekkorban*” című könyvében.³⁰ A szerzők klinikai tapasztalataikra támaszkodva, esetbemutatókkal illusztrálva ismertetik a gyermek- és fiatalkori kriminalitás okait, az ehhez vezető személyiségtorzulások kialakulásának folyamatát és a gyógykezelésre vonatkozó javaslatukat. Gegesi Kiss Pál és Liebermann Lucy – a korábban tárgyalt művek szerzőihez hasonlóan – a korai interperszonális kapcsolatok és az érzelmi fejlődés terén elszenvedett káros hatásoknak tulajdonítanak meghatározó szerepet a kriminalitáshoz vezető személyiségzavar etiológiájában. Az orvosi és pszichológiai intervenció gyakran elkésett és hatástalan volta miatt a prevenció szerepére helyezik a hangsúlyt. A büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás fiatalkorúakra gyakorolt kedvezőtlen hatásaival is részletesen foglalkoznak, és megfogalmazzák a helyzet javítását célzó javaslatukat.

A tárgyalt időszak kriminálpszichológiai szakirodalmát az eddig említett nagyobb terjedelmű, átfogó műveken kívül rengeteg tanulmány gazdagította. A tanulmányok egy része az etiológiai szemlélet jegyében a bűnözővé válás folyamatában szerepet játszó pszichés és társadalmi tényezők empirikus vizsgálatát vagy a klinikai tapasztalatok alapján történő kazuisztikus elemzését tartalmazza. Olvashatunk bennük a gyermekkori kriminalitásról, a szexuális traumatizáltságról, az öngyilkosságról és a

³⁰ GEGESI KISS P. – LIEBERMANN L.: Kriminális cselekmény elkövetéséig súlyosbodó gyermek- és ifjúkori személyiségzavarok. Személyiségzavarok a gyermekkorban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965, 431-473. o.

galeriképződés kriminológiai vonatkozásairól,³¹ a fiatalkori bűnözés, dadogás és öngyilkosság összefüggéseiről,³² továbbá számos esettanulmány is megjelent.³³

A fent említett kriminálpszichológiai munkákon kívül a pszichológiai szemlélet, a lélektani ismeretek integrálásának igénye illetve utóbbiaknak a büntetőjogban és a kriminológiában történő hasznosításának kérdései egyes kriminológiai, kriminálpszichológiai művekben is felbukkannak.³⁴ Fontos megjegyezni, hogy a kriminálpszichológiai munkák vegyes fogadtatásban részesültek hazánkban. Szabó András³⁵ például komoly aggályokat fogalmazott meg a bűnelkövetők átnevelésével és kezelésével foglalkozó pedagógiai és lélektani munkák egyes következtetéseivel, így például György Júlia és a Gegesi Kiss – Liebermann szerzőpáros álláspontjával kapcsolatban. A pszichológiai és a büntetőjog szemlélet összehangolásának sikertelensége is szerepet játszhatott abban, hogy a hazai kriminálpszichológia 1960-as és 1970-es években tapasztalható fellendülése tisztavirág életűnek bizonyult.

A börtönpeszichológia kialakulása és a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok komplex kutatása

Az 1960-as évekre jellemző egyensúly a kriminálpszichológiai és a kriminálpszichológiai jellegű kutatások között³⁶ a későbbi évtizedekben felbomlott. A hazai börtönpeszichológia kialakulása az 1970-es években és a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok komplex vizsgálata elnevezésű kutatási programnak köszönhetően azonban további értékes munkákkal gyarapodott a hazai kriminálpszichológiai szakirodalom.

A hazai börtönpeszichológia a magyar igazságügyi rendszer sajátosságai miatt csak az 1970-es években alakult ki,³⁷ és bár művelőinek tábora igen szűk, számos kutatási eredményt köszönhetünk nekik. A magyar szakemberek többnyire külföldi kutatások mintájára olyan témákat vizsgáltak, mint például a szocializáció személyiségre gyakorolt hatásai, a viselkedésszabályozás és a bűnelkövetés összefüggé-

³¹ MAJLÁTH GY.: A gyermekkori kriminalitásról. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 1960/4; MAJLÁTH GY.: Antiszocialitás és szuicidum a gyermekkorban. In: Klinikai pszichológiai előadások, Akadémiai Kiadó, 1973

³² KOLOS T.: A fiatalkori kriminalitás és a dadogás néhány összefüggése. In: Pszichológiai Tanulmányok X. Akadémiai Kiadó, 1967, 707-710. o.; KOLOS T.: Újabb vizsgálati adatok a gyermek- és fiatalkori öngyilkosság, dadogás és bűnözés etiológiai, valamint patomechanikai összefüggéseinek tárgyköréből. In: Pszichológiai Tanulmányok XIV. Akadémiai Kiadó, 1975, 561-569. o.

³³ PL. MAJLÁTH GY. – PICK I.: A bűnöző anya szerepe egy fiatalkorú banda bűncselekményeiben. In: Pszichológiai tanulmányok IV. Akadémiai Kiadó, 1962; KOLOS T. – MAJLÁTH GY.: Érzelmi sérülés. In: Pszichológiai Tanulmányok II., Akadémiai Kiadó, 1964, 523-536. o.

³⁴ HUSZÁR T.: Fiatalkorú bűnözők. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964; Molnár: i.m.; Szabó: i.m.

³⁵ SZABÓ A.: Kriminológia és kriminálpedagógia, 1964. In: A büntett és büntetése. Gondolat, Budapest, 1979, 38-70. o.

³⁶ LÉVAY: i.m.

³⁷ BOROS – CSETNEKY: i.m.

sei, az intelligencia kriminalitással való kapcsolata, a fogvatartotti csoportok pszichológiai jellemzői, valamint a személyiség és a visszaesés kapcsolata.³⁸

A tárgyalt időszak publikációinak jelentős része a társadalmi beilleszkedési zavarok elnevezésű kutatási program részeként született. A beilleszkedési zavarok korlátozását célzó társadalompolitikai törekvések szolgálatába állított országos tárcaközi kutatási program „Bűnözés” aliránya a bűnözés morfológiai, etiológiai és profilaktikai vonatkozásainak, így egyebek mellett a bűnözői magatartás kialakulásában és fennmaradásában szerepet játszó tényezők vizsgálatát tűzte ki célul.³⁹ Az ennek során létrejött empirikus adatbázis egy részét pszichológiai vizsgálatok eredményei képezik. Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet által koordinált vizsgálatok során standardizált – vagy standardizálás alatt álló – szociológiai és pszichológiai kérdőíveket illetve tesztek, valamint speciális feldolgozási lapokat alkalmaztak az 1091 fős mintán. A kötelező metodikát normál országos reprezentatív mintán bemérték, tehát a külföldi adaptációk esetében is elkészültek a magyar standardok.⁴⁰ Egyes vizsgálatokban kiegészítő módszerek alkalmazására is sor került, például a kísérleti vagy a szociálpszichológia eszköztárából.

A tárgyalt időszak publikációinak jelentős része a *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok* és a *Kriminológiai Közlemények* számaiban vagy más tanulmánykötetekben⁴¹ jelent meg. A tanulmányok zöme saját empirikus vizsgálatok eredményeiről számol be, ám sok összefoglaló munkát is olvashatunk közöttük például a deviáns viselkedésformák és a kriminalitás kialakulása⁴² és a bűnöző személyiség elméletei⁴³ tárgyában. Itt kell megemlíteni a pszichopátiával kapcsolatos hazai munkákat,⁴⁴ amelyek bár nem kifejezetten a kriminalitás szemszögéből foglalkoznak a jelenséggel, nélkülözhetetlen elméleti alapot nyújtanak az antiszociális viselkedésformák tanulmányozásához.

Az empirikus munkák az elméleti megközelítések és az alkalmazott módszerek viszonylag gazdag tárházát vonultatták fel, és megtörve a fiatalkorú bűnelkövetés etiológiájára koncentráló korábbi trend egyoldalúságát, a bűnelkövetés számos aspektusát érintették. A kutatások tárgyát képezte például az erőszakos bűnözés⁴⁵

³⁸ Ld. Bővebben BOROS – CSETNEKY, 2000

³⁹ GÖDÖNY J.: A társadalmi beilleszkedési zavarok és a bűnözés. In: Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXIV. 1987, 7-38. o.

⁴⁰ MÜNNICH I. – VÁG A.: Előzetes tájékoztató az OKKRI kriminológiai kutatásainak adatbázisáról. In: Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXIV. 1987

⁴¹ MÜNNICH I. – SZAKÁCS F.: Bűnöző fiatalok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977

⁴² PL. OZSVÁTH K.: A neurózis, a pszichopátia és a bűnözés kapcsolatai. Kriminológiai, 1986; PRESSING LAJOS: Az antiszociális predispozíció és a deviancia. In: Társadalmi beilleszkedési zavarok. Szerk: Münnich I. Kossuth kiadó, Budapest, 1988, 197-226. o.

⁴³ VIRÁG GY. – VÁG A.: Elméletek a bűnöző személyiségről. In: Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXV. 1988, 140-174. o.

⁴⁴ KULCSÁR ZS.: Pszichopátia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991

⁴⁵ MÜNNICH I.: Visszaeső bűnözők személyes tere, perceptuális orientációja, szorongásos színvonal, mint a nyílt támadó viselkedés jelzései. In: Magyar Pszichológiai Szemle 3, 1977, 245-256. o.;

és az emberölés⁴⁶ pszichológiai háttere, a percepció és a bűnözés kapcsolata,⁴⁷ a női kriminalitás,⁴⁸ a csalók szociológiai és pszichológiai jellemzői,⁴⁹ valamint a fiatalkorúak intézetből és otthonról történő szökésének szocializációs és pszichológiai háttere.⁵⁰ A börtönadaptáció és visszaesés kapcsolata és bejósolhatósága népszerű témája volt az 1980-as évek börtönpszichológiai kutatásainak,⁵¹ és számos vizsgálat irányult az elítéltek osztályozásának illetve differenciálásának tudományos megalapozására is.⁵² A TBZ kutatási program keretében végzett vizsgálatok a felnőtt bűnelkövetői mintán számos hasznos és érdekes eredménnyel járultak hozzá mind a bűnelkövetés pszichológiai hátterének feltérképezéséhez, mind a prevenciós és a terápiás koncepció pontosításához. A kutatók egyebek mellett az intelligenciaszínvonal mutatóit,⁵³ a frusztrációs tolerancia családi háttérrel és neveltetéssel való összefüggéseit⁵⁴ a kriminalitásért felelős személyiségjellemzőket és az egyes elkövetői csoportok közötti különbségeket⁵⁵ vizsgálták. A fent említett vizsgálatok nagy részét intelligencia- és személyiségtesztek segítségével végezték, de a kísérleti⁵⁶ és a szociálpszichológia⁵⁷ egyes módszereinek alkalmazására is volt példa.

MÜNNICH, I. – SZAKÁCS, F.: Az agresszív viselkedés kognitív szabályozásának kísérleti vizsgálata. In: *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XVI.* 1979, 221-249. o.

⁴⁶ MÜNNICH I.: Az emberölést elkövetett személy lélektanáról. In: *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok X.* 1973

⁴⁷ MÜNNICH I.: i.m. 1977

⁴⁸ RASKÓ G. – MÜNNICH I.: Női elítéltek lélektani vizsgálata. In: *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok*, 13, 1976, 45-124. o.; Raskó G.: A nők kriminalitásának jelentősége és jellegzetességei. In: *Jogtudományi Közlöny* 1977/2, 90-97. o.

⁴⁹ VIRÁG GY.: Csalók kriminálpszichológiai vizsgálata. In: *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1989/6, 608-625. o.; VIRÁG GY. – VÁG A.: Csalók szociológiai és pszichológiai jellemző. In: *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXVI.* 1989, 323-368. o.

⁵⁰ PRESSING L. – GRYNÆUSZ E.: Intézetből és otthonról szökött fiatalkorúak pszichológiai vizsgálata I., II., III. In: *Magyar Pszichológiai Szemle* 1986/1, 28.44. o., 1986/2, 129-141. o., 1986/3, 229-244. o.

⁵¹ BOROS J. – MÜNNICH I.: Kísérlet a visszaesés bejósolására. In: *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XX.* 1989; BOROS J. – MÜNNICH I.: Börtönadaptáció és visszaesés. In: *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXI.* 1984

⁵² PL. BOROS J.: Elítelt kategóriák komplex vizsgálata. A „Társadalmi beilleszkedési zavarok kutatási főirány kutatóinak munkaértekezlete, Pilisszentkereszt. Kézirat, 1984

⁵³ MÜNNICH I. – VÁG A.: Az intelligencia-színvonal mutatói (MAWI-teszt) egy hazai reprezentatív bűnelkövetői mintában. In: *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXV.* 1988, 254-285. o.

⁵⁴ MÜNNICH I. – VÁG A.: A férfi bűnelkövetők gyermekkorra és a P.F.T. teszt. In: *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXVI.* 1989, 369-426. o.

⁵⁵ MÜNNICH I. – VÁG A.: A férfi bűnelkövető felnőttkori jellemzői és személyiségének jellemzése az MMPI teszt magyarországi standardjai alapján, 1990

⁵⁶ Ld. MÜNNICH: i.m. 1977

⁵⁷ MÜNNICH I., – MÜNNICH, Á.: Antiszociális személyek viselkedése szociálpszichológiai kísérleti helyzetben. In: *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXVIII.* 1991, 307-344. o.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a tárgyalt időszakban ugyan kétségkívül lelassult kriminálpszichológia korábbi évtizedekben megindult fejlődése, ám a börtönpszichológia kialakulásának és a TBZ kutatásnak köszönhetően több magas színvonalú és egymást kölcsönösen kiegészítő kutatásról adtak számot a szakemberek.

Az 1990-es évektől napjainkig

Az elmúlt néhány évtizedben nem történt számottevő fejlődés a hazai kriminálpszichológiában. A kriminalitás pszichológiai okainak, a személyiség és a bűnözés összefüggéseinek kutatása az utóbbi időben fokozatosan háttérbe szorult, és az 1990-es évek paradigmaváltása óta a büntetés-végrehajtásban dolgozó pszichológusok munkája is nagyrészt a diagnosztikus és terápiás munkára korlátozódik.⁵⁸ A kriminalisztikai pszichológia helyzete némiképp biztatóbb, itt bizonyos témák – például a profilalkotás – terén született publikációk a terület fejlődését mutatják.

Az elmélet fejlesztése és az empirikus kutatómunka terén való nyilvánvaló lemaradás ellenére az utóbbi évtizedben született néhány hiánypótló jellegű kriminálpszichológiai témájú tankönyv és tudományelméleti összefoglaló tanulmány. A büntetés-végrehajtási pszichológia területéhez kapcsolódik, ám kriminológiai aspektusból is számtalan hasznos ismeretet, a hazai és nemzetközi szakirodalom színvonalas feldolgozását tartalmazó és remélhetőleg további kutatásokra inspiráló összefoglaló munka Boros János és Csetneky László „*Börtönpszichológia*” című, 2000-ben megjelent kötete. Főiskolai jegyzetként jelent meg 2006-ban Csernyikné Dr. Póth Ágnes és Fogarasi Mihály szerkesztésében a „*Kriminálpszichológia*” című könyv is,⁵⁹ amely a rendvédelmi munka során hasznosítható korszerű, naprakész és sokrétű pszichológiai ismeretanyagot tartalmaz. Münnich Iván⁶⁰ a Bagdy Emőke és Klein Sándor szerkesztette „*Alkalmazott pszichológia*” című kötetbe írt fejezete, illetve Boros János⁶¹ a Belügyi Szemle kriminálpszichológiai tematikájú számában megjelent tanulmánya szintén fontos összefoglaló elméleti munkák.

A tankönyvek és tudományelméleti összefoglaló munkák mellett az elmúlt időszakban is született néhány, a kriminalitás pszichológiai hátterével foglalkozó tanulmány, például a fiatalkorú bűnelkövetők lélektani jellemzőiről⁶² és a pszichopátiáról.⁶³ A szociálpszichológiai irányzat is képviselteti magát néhány vizsgálat ere-

⁵⁸ BOROS – CSETNEKY: i.m.

⁵⁹ CSERNYIKNÉ DR. PÓTH Á. – FOGARASI M. (szerk.): *Kriminálpszichológia*, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2006

⁶⁰ MÜNNICH I.: *Kriminálpszichológia*. In: Bagdy E. – Klein S. (szerk.): *Alkalmazott pszichológia*, Budapest, Edge 2000 Kiadó, 2006, 310-328. o.

⁶¹ BOROS J.: *Jogpszichológia és kriminálpszichológia*. In: Belügyi Szemle 2004/6, 5-19. o.

⁶² MIKOLAY S.: *Fiatal bűnelkövetők pszichológiai jellemzői*. In: Belügyi Szemle, 1999/6, 103-112. o.

⁶³ KÖKÖNYEI GY.: *Pszichopátia és kriminalitás*. In: Belügyi Szemle, 2004/6, 164-177. o.

jéig⁶⁴ (Münnich és mtsai, 1998; Budavári-Takács, 2004) és az evolúciós pszichológiai nézőpont is megjelent a palettán.⁶⁵ A Magyar Pszichológiai Társaság Kriminálpszichológiai Szekciójának 2004-2008 közötti időszakra vonatkozó beszámolóját áttekintve megállapíthatjuk, hogy a hazai kriminálpszichológia leginkább kurrens témái napjainkban a büntetés-végrehajtás pszichológiai vonatkozásai és a resztoratív igazságszolgáltatási paradigma, melynek néhány módszere prevenció és reszocializációs programokban már alkalmazásra került. A szekció tagjai megkezdtek továbbá két, pszichopátiát mérő skála hazai viszonyokra történő adaptálását, és kábítószerfüggők pszichológiai adatainak felvételét az IMEI-ben.

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy a magyar kriminálpszichológia, különösen a kriminológiai pszichológia nemzetközi viszonylatban komoly lemaradásokkal küzd mind a kutatások tárgyát és mennyiségét, mind az alkalmazott módszerek jellegét tekintve. A magyar hagyományok és a jelenlegi helyzet fényében nyilvánvaló, hogy a hazai kriminológia szociológiai irányultsága a jövőben is megmarad, de kívánatos volna, hogy a kriminalitás pszichológiai aspektusainak mélyebb megismerése érdekében a pszichológiai nézőpont is nagyobb teret kapjon. Ehhez az szükséges, hogy a magyar kriminálpszichológia a külföldi tudományos trendeket figyelembe véve, azok módszereinek és eredményeinek felhasználásával hiteles és a gyakorlatba átültethető válaszokat adjon az újabb kihívásokra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARTHA L.: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözővé válásának pszichológiai problémái. In: *Belügyi Szemle* 1965/9. 36-45. o.
- BERECZKEI T.: Genetikai és evolúciós tényezők a deviáns és bűnöző viselkedés kialakulásában. In: *Belügyi Szemle* 1999/6. 21-33. o.
- BOROS J. – Münnich I.: Kísérlet a visszaesés bejósolására. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XX.* 1983
- BOROS J.: Elítelt kategóriák komplex vizsgálata. A „Társadalmi beilleszkedési zavarok kutatási főirány kutatóinak munkaértekezlete, Pilisszentkereszt. Kézirat, 1984
- BOROS J. – MÜNNICH I.: Börtönadaptáció és visszaesés. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXI.* 1984
- BOROS J. – CSETNEKY L.: *Börtönpszichológia*, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2000
- BOROS J.: Jogpszichológia és kriminálpszichológia, In: *Belügyi Szemle* 2004/6, 5-19. o.

⁶⁴ MÜNNICH és mtsai: Társas orientáció és bűnözés. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXXV.* 1998, 146-183. o.; BUDAVÁRI-TAKÁCS I.: A lelkiismeretes áldozat, avagy hogyan látják áldozataikat a bűnelkövetők? In: *Belügyi Szemle*, 2004/6, 147-161. o.

⁶⁵ BERECZKEI T.: Genetikai és evolúciós tényezők a deviáns és bűnöző viselkedés kialakulásában. In: *Belügyi Szemle* 1999/6, 21-33. o.

- BOROSS T.: Hozzászólás „A szocialista kriminológia helyzete és programja” című vitacikkhez. In: *Belügyi Szemle*, 1965/10. 52-57. o.
- BUDAVÁRI-TAKÁCS I.: A lelkiismeretes áldozat, avagy hogyan látják áldozataikat a bűnelkövetők? In: *Belügyi Szemle*, 2004/6. 147-161. o.
- CSERNYIKNÉ DR. PÓTH Á. – FOGARASI M. (szerk.): *Kriminálpszichológia*, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2006
- FERENCZI S.: A pszichoanalízisről és annak jogi és társadalmi jelentőségéről, 1913, In: Linczényi Adorján (szerk.): *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében – Válogatás Ferenczi Sándor tanulmányaiból*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982
- FERENCZI S.: A pszichoanalízis és a kriminalitás, 1921, In: Linczényi Adorján (szerk.): *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében – Válogatás Ferenczi Sándor tanulmányaiból*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982
- GÁLFFY L.: A büntetőjogi és pszichológiai szemlélet összehangolása a bűnözés elleni küzdelemben. In: *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1964/1. 81-85. o.
- GEGESI KISS P. – LIEBERMANN L.: A nyomozási, vizsgálati és bírósági eljárások hatása bűncselekményt elkövetett gyermekek és fiatalok személyiségére. In: *Pszichológiai Tanulmányok VI.*, Akadémiai Kiadó, 1964, 499-522. o.
- GEGESI KISS P. – LIEBERMANN L.: Kriminális cselekmény elkövetéséig súlyosbodó gyermek- és ifjúkori személyiségzavarok. *Személyiségzavarok a gyermekkorban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965, 431-473. o.
- GÖDÖNY J.: A társadalmi beilleszkedési zavarok és a bűnözés. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXIV.* 1987, 7-38. o.
- GRYNAEUSZ E., PRESSING L.: Intézetből és otthonról szökött fiatalok pszichológiai vizsgálata I. Háttértényezők. In: *Magyar Pszichológiai Szemle* 1986/1, 28-44. o.
- GRYNAEUSZ E., PRESSING L.: Intézetből és otthonról szökött fiatalok pszichológiai vizsgálata III. Asszociációs jellemzők és pszichológiai mutatók faktoranalízise. In: *Magyar Pszichológiai Szemle* 1986/2, 129-141. o., 1986/3, 229-244. o.
- GYÖRGY J.: A nehezen nevelhető gyermek. *Medicina Könyvkiadó*, 1978
- GYÖRGY J.: *Az antiszociális személyiség*. *Medicina Könyvkiadó*, 1967
- HARMAT P.: Szondi Lipót és a sorsanalízis. In: *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis. A budapesti mélylélektani iskola története, 1908-1993*. Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1994, 295-308. o.
- HUSZÁR T.: *Fiatalkorú bűnözők*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964
- KÁDÁR M. – KÁLMÁN GY.: *A büntetőjog általános tanai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966
- KOLOS T. – MAJLÁTH GY.: Érzelmi sérülés és gyermekkorú kriminalitás. In: *Pszichológiai Tanulmányok VI.*, Akadémiai Kiadó, 1964, 537-548. o.
- KOLOS T.: A fiatalkori kriminalitás és a dadogás néhány összefüggése. In: *Pszichológiai Tanulmányok X.*, Akadémiai Kiadó, 1967, 707-710. o.
- KOLOS T.: Újabb vizsgálati adatok a gyermek- és fiatalkori öngyilkosság, dadogás és bűnözés etiológiai, valamint patomechanikai összefüggéseinek tárgyköréből. In: *Pszichológiai Tanulmányok XIV.*, Akadémiai Kiadó, 1975, 561-569. o.

- KÖKÖNYEI GY.: Pszichopátia és kriminalitás. In: Belügyi Szemle, 2004/6. 164-177. o.
- KULCSÁR ZS.: Pszichopátia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991
- LÉVAY M.: A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése. In: Gönczöl – Kerezyi – Korinek – Léway: Kriminológia – Szakkriminológia, CompLex Jogi és Üzleti Kiadó, 2006, 155-202. o.
- LIEBERMANN L. – MAJLÁTH GY.: Fiatalkorú anyagyilkos esete. In: Pszichológiai Tanulmányok II., Akadémiai Kiadó, 1960, 523-536. o.
- MAGYAR PSZICHOLÓGIAI TÁRSASÁG Kriminálpszichológiai szekció beszámolója, http://www.mpt.hu/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=34&Itemid=28
- MAJLÁTH GY.: A gyermekkori kriminalitásról. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 1960/4
- MAJLÁTH GY.: Egy társadalomellenességbe sodródott fiatalkorú indulati bűncselekménye. In: Pszichológiai Tanulmányok III., Akadémiai Kiadó, 1961, 659-676. o.
- MAJLÁTH GY. – PICK I.: A bűnöző anya szerepe egy fiatalkorú banda bűncselekményeiben. In: Pszichológiai tanulmányok IV., Akadémiai Kiadó, 1962
- MAJLÁTH GY. – KOLOS T.: Tíz fiatalkorú leány zárt intézetben elkövetett csoportos bűncselekményeinek pszichológiai értékelése. In: Pszichológiai Tanulmányok IX., Akadémiai Kiadó, 1967, 499-514. o.
- MAJLÁTH GY.: Kettős emberölés elkövetőjének pszichológiai vizsgálata. In: Pszichológiai Tanulmányok XIII. 1971
- MAJLÁTH GY.: Antiszocialitás és szuicidum a gyermekkorban. In: Klinikai pszichológiai előadások, Akadémiai Kiadó, 1973
- MOLNÁR J. – POPPER P.: Büntetőjog és kriminálpszichológia, In: Jogtudományi Közöny 3, 1961, 128-137. o.
- MIKOLAY S.: Fiatal bűnelkövetők pszichológiai jellemzői. In: Belügyi Szemle, 1999/6, 103-112. o.
- MOLNÁR J.: Galeribűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971
- MÜNNICH I.: Az emberölést elkövetett személy lélektanáról. In: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok X. 1973
- MÜNNICH I.: Visszaeső bűnözők személyes tere, perceptuális orientációja, szorongásos színvonal mint a nyílt támadó viselkedés jelzései, In: Magyar Pszichológiai Szemle 3, 1977, 245-256. o.
- MÜNNICH I. – SZAKÁCS F.: Bűnöző fiatalok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977
- MÜNNICH, I. – SZAKÁCS, F.: Az agresszív viselkedés kognitív szabályozásának kísérleti vizsgálata. , In: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XVI. 1979, 221-249. o.
- MÜNNICH I. – VÁG A.: Előzetes tájékoztató az OKKRI kriminológiai kutatásainak adatbázisáról. In: Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXIV. 1987

- MÜNNICH I. – VÁG A.: Az intelligencia-színvonal mutatói (MAWI-teszt) egy hazai reprezentatív bűnelkövetői mintában, In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXV. 1988, 254-285. o.
- MÜNNICH I. – VÁG A.: A férfi bűnelkövetők gyermekkora és a P.F.T. teszt, In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXVI. 1989, 369-426. o.
- MÜNNICH I. – VÁG A. (1990): A férfi bűnelkövető felnőttkori jellemzői és személyiségének jellemzése az MMPI teszt magyarországi standardjai alapján, In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXVII, 243-276. o.
- MÜNNICH I., – MÜNNICH, Á.: Antiszociális személyek viselkedése szociálpszichológiai kísérleti helyzetben. In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXVIII. 1991, 307-344. o.
- MÜNNICH, I. – MÜNNICH, Á. – BUGÁN, A. – TAKÁCS, I.: Társas orientáció és bűnözés. , In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXXV. 1998, 146-183. o.
- MÜNNICH I.: Kriminálpszichológia, In: Bagdy Emőke – Klein Sándor (szerk.): Alkalmazott pszichológia, Budapest, Edge 2000 Kiadó, 2006, 310-328. o.
- NEMÉNYI M.: Beszélgetés György Júliával. In: Magyar Pszichológiai Szemle 1976/6, 593-596. o.
- OSZVÁTH K.: A neurózis, a pszichopátia és a bűnözés kapcsolatai. Kriminológiai Közlemények 1986, 12-13. sz.
- POPPER P.: Fiatalkorú bűnözők személyiségvizsgálatának néhány tapasztalata. Pszichológiai Tanulmányok IV., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962
- POPPER P.: A kriminális személyiségzavar kialakulása, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970 (1970a)
- POPPER P.: Adalékok a kriminalitásig súlyosbodó személyiségzavarok pszichikai tényezőinek vizsgálatához. Kandidátusi értekezés tézisei. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 1970/1, 120-131. o. (1970b)
- PRESSING L. – GRYNÆUSZ E.: Intézetből és otthonról szökött fiatalkorúak pszichológiai vizsgálata II. Frustrációs jellemzők. In: Magyar Pszichológiai Szemle 1986/3, 229-244. o.
- PRESSING L.: Az antiszociális predispozíció és a deviancia, In: Társadalmi beilleszkedési zavarok. Szerk: Münnich I. Kossuth kiadó, Budapest, 1988, 197-226. o.
- RASKÓ G. – MÜNNICH I.: Női elítéltek lélektani vizsgálata. In: Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, 13. 1976, 45-124. o.
- RASKÓ G.: A nők kriminalitásának jelentősége és jellegzetességei. In: Jogtudományi Közlöny 1977/2, 90-97. o.
- SZABÓ A.: A fiatalkorúak és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 2. fejezet, 1961, 72-88. o.
- SZABÓ A.: A kriminológiai alap kutatások elvi kérdései. In: Állam- és Jogtudomány, 1963/3.
- SZABÓ A.: Kriminológia és kriminálpedagógia. 1964, In: A büntett és büntetése. Gondolat, Budapest, 1979, 38-70. o.

- VIGH J.: A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964, 54-68. o.
- VIRÁG GY. – VÁG A.: Elméletek a bűnöző személyiségről, In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXV. 1988, 140-174. o.
- VIRÁG GY.: Csalók kriminálpszichológiai vizsgálata. In: Magyar Pszichológiai Szemle, 1989/6, 608-625. o.
- VIRÁG GY. – VÁG A.: Csalók szociológiai és pszichológiai jellemző., In: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXVI. 1989, 323-368. o.
- VOLENTICS A.: Gyermekvédelem és reszocializáció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 10-21. o.